

Journal of Resistance Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 11, No 20, Spring / Summer 2019

The Palestinian Child's Image in Delicate Helmet Poems

Hadi Yousefi¹
Shirin Gorgani²

1. Introduction

One of the long-standing subjects in the Islamic world is the issue of Palestine and its occupation by Israel and committing various crimes against Palestinians, especially their children. The Palestinians' state of being oppressed and the incomparable resistance of Palestinian children against these unfair behaviors have been reflected in various forms in the work of poets around the world. Latif Halmat (Helmet), the poet of resistance in Iraqi Kurdistan, is among the poets who has a transnational view, and has focused on Palestinian children regardless of his territorial framework, Kurdistan. Having made use of his literary power, he has portrayed their sufferings, martyrdom and bravery in his childlike poems and he has used all the potentials of Kurdish poetry to express Palestinians' state of being oppressed and their resistance. The present article seeks to describe the Palestinian children's image in Halmat's poetry from a structural and content perspective using a descriptive-analytical method.

The results show that in his Mendalan divan we are confronted with two different images of Palestinian children: the first is their oppressed image and the second is their militant and resilient image, which, despite their

¹. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Payame Noor University. Iran. Email:h.yousefi^o@pnu.ac.ir

². M.A Student of Persian Language and Literature of Payame Noor University. Iran.

Date of Submission: 2019/07/21

Date of Acceptance: 05/11/2019

childhood, have stood firm against adversity and has frightened their enemies. Also, in terms of structure and vocabulary, his poetry is simple and fluid, and the rhythm and content of the poems fit together.

٢. Methodology

The research methodology of this research is descriptive-analytical, which was done in three steps. Firstly, the researchers precisely studied the resources related to resistance literature and Latif Halmat's Mendalan divan and identified the required data for conducting research among the verses of the book. Secondly, the researchers reviewed and analyzed the content of the verses based on the collected data. Finally, this research attempts to answer the following questions:

١. How is Palestinian children's image reflected in the poetry of Latif Halmat?
٢. How is the structure and content appropriate in Latif Halmat's poetry about Palestinian children?

٣. Discussion

Resistance literature has been linked to destiny of nations, and has encompassed a considerable part of their literary history. The history of resistance literature goes back to the distant past because of the important themes of resistance, such as trying to preserve life and honor, protesting against injustice, resisting oppressors and their violence, inviting to fight against bullying and aggressive enemies, etc. It has been and is one of the basic concepts of human life.

In Persian literature, from epic to constitutional poetry, enduring themes has been found in the poetry of poets, as well as Kurdish literature and divans of ancient and contemporary Kurdish poets are full of poems, writings and examples of patriotism, discrimination and resistance against compulsion, etc., which is in the context of resistance literature.

Resistance literature is tied to Palestine and Palestinians. Pictures of Palestinian youths and children being killed every day, homelessness and appalling living conditions in camps, as well as their struggle and resistance to usurp enemies, familiarize the world's minds with Palestinians' sufferings and cause poems to be described by Palestinian, Arab and non-Arab poets. Also among the many different themes about

Palestinians' resistance, the pitiful image of Palestinian children is a very important matter, which have not been addressed in poets' divans.

Latif Mahmoud Barzanji, known as Latif Halmat (١٩٤٧), is a first-generation Iraqi modern-day poet and co-author of Shirko Bekas, Abdullah Pashio, and Rafiq Saber. He is one of those poets who lived through the years of the Ba'athist regime and he saw the ten-year war (١٩٦١ to ١٩٧٠) and pursued the policy of repression, killing, imprisonment, mass deportation, of Kurds by the Iraqi government (Kuchera, ١٣٧٧, p.٤٣٤) and he understood the painful catastrophes of Halabja's chemical bombing, the genocide of Kurds in Iraqi Kurdistan known as Anfal, in which "about ٥٠٠٠٠ villages were destroyed, one million people were displaced and ١٨٠٠٠٠ people were killed collectively" (Sajjadi, ٢٠١٧, ١٣٤). In other words, touching on similar Palestinian conditions in the Kurdish land made him pay attention to Palestinian children and tried to speak about children's suffering in children's language in his Mandalan divan.

The study of Halmat's poetry about Palestinian children confronts us with two faces of the children of this land:

٢-٢-١. The oppressed image of the Palestinian child:

This section of Halmat's poems includes topics like 'crime, destruction and dictatorship, 'cruelty and murder', 'displacement and homeland' and 'bombardment', each with its own depiction of sufferings. Palestinian children:

٢-٢-٢-Palestinian Child's resistant image:

Another part of Halmat's children's poems is dedicated to the representation of Palestinian child's bravery against Zionists' occupation. The first poem, written at the beginning of the Mandalan divan, deals with the issue of Beirut and Palestine and the firm stature of its children against the aggressors. In this section, three themes are discussed with examples: 'revenge', 'struggle' and 'resistance'.

٣. Conclusion

The study led to the following results:

١. Unlike other Kurdish poets who have not paid much attention to the Palestinian issue, Latif Halmat has taken steps to address the sufferings of Palestinian children as a humanitarian issue.

٧. Palestinian children's Image in the poetry of Latif Halmat is two-sided, in other words, in his divan, we have two images of Palestinian children. First, their oppressed face which shows their suffering, devastation, displacement, bombing and killing, while there is no savior. The second is the militant image of Palestinian children, which can be clearly seen in their angry look and furious revenge.

٨. Structurally, the poems and a story in the Mendalan divan have a simple and far-reaching literary complexity, and the poet has successfully attempted to avoid using far-fetched metaphors and complex terms, according to the world of his audience and to make a better connection with the audience

٩. Also, in terms of the rhythm and speech tone, Latif Halmat has been successful to match the musical rhythm with the content. At the time of showing the oppressed image of Palestinian children, he uses soft tones such as Motaghareb and Ramal, and to show their fighting power and resistance, he uses an epic tone a syllable meter with a sharp rhythm.

١٠. Halmat does not neglect Palestinian girls in his poems. In a beautiful poem, he portrays a Palestinian girl in a warlike frame, who abandons the prosperity and joys of life and is killed for defending the homeland. Finally, the poet dedicates his poem to her.

١١. Latif Halmat in Palestinian children's poetry mostly uses the narrative and one component of the narrative style, namely, dialogue between individuals and characters involved in the story, and even in prose text, he uses the monologue style, and the story's character does heartache and review memories with himself, and it helps the poet to convey some messages to the target audience, i.e., children in an indirect and simple way, and more precisely, through the use of fictional setting - which is familiar and understandable for the child -.

١٢. The poet uses contradictions to express his intentions, and in particular, to show the evil face of Zionists. This means that he uses innocent natural elements such as butterflies, pigeons and kites, to which he attributes the cruel deeds of the Zionists, in order not to become embraced in the mind of the audience and to be drawn to the opposite point, the Zionists.

Key words: Kurdish poetry, Latif Halmat, Mendalan (kids) divan, Palestinian child, Homelessness, Resistance.

References [In Persian]:

- Al-Bouyeh Langroodi, A. (۲۰۱۰/۲۰۱۱). Resistance aspects in Abul-Qasim Shabbi's poetry. *Journal of Resistance Literature*, ۲ (۳), ۲۷.
- Amouri, N., & Ahmadzadeh, S. (۲۰۱۵). Themes of Resistance in Asad Muhammad Qasim's Poems. *The Quarterly Journal of Lisan-e Mobeen*, ۷ (۲۱), ۹۱-۱۰۹.
- Blawi, R., Solati S., & Sadeghian nejad, A. (۲۰۱۳). The Position of Palestinian refugees in the poetry of Mahmoud Darwish. *Contemporary Arabic Literary Criticism*, ۳ (۴), ۲۵-۵۶.
- Chehreghani, R. (۲۰۰۲). A review of resistance literature in Afghan Persian Poetry. Unpublished master's thesis, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran. [In Persian]
- Halmat, L. (۲۰۱۴). *Mandalan Divan*, Karaj, Mang.
- Hesampour, S. (۲۰۰۸). *The contribution of resistance literature to textbooks*. Tehran: Foundation for the Preservation and Publication of Sacred Defense Values. [In Persian]
- Kaka'i, A. (۲۰۰۱). *A comparative study of comparative subjects in Iranian and World Poetry*. Tehran, Paliziyan. [In Persian]
- Karim Mojaver, R. (Trans.). (۲۰۱۶). *The girl's hair is my tent in summer and winter*. Tehran, Cheshmeh.
- Kuchera, Ch. (۲۰۱۶). *The Kurdish national movement* (I. Younesi, Trans.). ۲nd ed., Tehran.
- Mostafvininia, M., Tavakoli, M., & Ebrahimi, Gh. (۲۰۱۱-۲۰۱۱). Resistance in the poem of Toufiq Amin Zayyad. *Journal of Resistance Literature*, ۲ (۳،۴)، ۵۶۵-۵۸۸.
- Sajjadi, B. (۲۰۱۷). Psychoanalytic linguistics of rhetoric and disbelief: Toward the three sacrifices of Shirko Bickes's poetry and the lamentation of Helmahmat. *Journal of Kurdish Literature*, ۳ (۴)، ۱۳۱-۱۷۲. [In Persian]
- Sarbaz, H., Pishwai Alavi, M., & Solati, S. (۲۰۱۶). The pain and suffering of Palestinian children in the poetry of Mahmoud Darwish, *Journal of Resistance Literature*, ۸ (۱۴)، ۱۳۲-۱۹۹.

Shokri Pour, M. (Trans.). (۲۰۱۶). *Flowers Cemetery*, Tehran, Sales Spread.

References [In Arabic]:

Ghahredaghi, A. (۲۰۰۰). *Garan ba dovae nashnamehda*, Soleimani: Sardam.

Konfani, Gh. (۱۹۶۶). *Resistance literature in occupied Palestine*, Beirut: Dar al-Taliyah.

Rashid, H. (۱۹۶۵). *Fighter poetry in the occupied land*. Beirut: Al-Maktabah Al-Assriyah.

Shukri, Gh. (۱۹۷۹). *Resistance literature*. Beirut: Dar al-Aafaq al-Jadidah

نشریه ادبیات پایداری

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال یازدهم، شماره بیستم، بهار و تابستان ۱۳۹۸

سیمای کودک فلسطینی در سروده‌های لطیف هلمت

دکتر هادی یوسفی^۱

شیرین گرگانی^۲

چکیده

یکی از مسائل دیرین جهان اسلام، مسئله فلسطین و اشغال آن به وسیله اسرائیل و انجام دادن جنایت‌های گوناگون در حق فلسطینیان، به ویژه کودکان آنهاست. مظلومیت و مقاومت بی نظیر کودکان فلسطینی در برابر این رفتارهای ناجوانمردانه به شیوه‌های مختلف در شعر شاعران جهان نمود پیدا کرده است. لطیف (هلمت) هلمت، شاعر مقاومت کردستان عراق نیز، از جمله شاعرانی است که فراملیتی اندیشیده و فارغ از چارچوب سرزمینی خود، کردستان، به کودکان فلسطینی پرداخته است. وی با بهره‌گیری از توانمندی ادبی درد و رنج، شهادت و شجاعت آنها را در سروده‌های کودکانه به تصویر کشیده و در راستای بیان مظلومیت مردم فلسطین و مقاومت آنان، از تمام ظرفیت‌های شعر گردی بهره گرفته است. مقاله حاضر در پی آن است که به شیوه توصیفی-تحلیلی، سیمای کودکان فلسطینی در شعر هلمت را از دو منظر ساختار و محتوا مورد بحث و بررسی قرار دهد.

^۱. استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور. (نشانی الکترونیک نویسنده مسئول: h.yousefi55@pnu.ac.ir)

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در «دیوان مندالان» او، ما با دو سیمای متفاوت از کودکان فلسطینی روبه‌رو هستیم؛ نخست، سیمای مظلومانه آنها و دوم، سیمای مبارز و مقاوم آنان که علیرغم کودکی، استوار در برابر ناملایمات ایستاده و باعث ترس دشمنان شده‌اند. از نظر ساختاری و واژگانی نیز، شعر او ساده و روان است و وزن و محتوای اشعار با هم تناسب دارند.

واژه‌های کلیدی: شعر کُردی، لطیف هلمت، دیوان مندالان (کودکان)، کودک فلسطینی، آوارگی، مقاومت

۱- مقدمه

ادب مقاومت با سرنوشت ملت‌ها عجین شده و بخش قابل توجهی از تاریخ ادبیات آنها را به خود اختصاص داده‌است و بر این مبنا «به کلیه آثار ادبی که در سایه وضع اختناق، استبداد داخلی، سلب آزادی‌های فردی و اجتماعی، بی‌قانونی و هرج و مرج، اشغال سرزمین‌ها و چپاول ثروت‌های ملی صورت می‌گیرد، ادبیات مقاومت گفته می‌شود» (عموری و احمدزاده، ۱۳۹۴: ۹۳). پیشینه ادبیات پایداری به گذشته‌های دور برمی‌گردد؛ چون مضامین مهم پایداری از جمله تلاش برای حفظ حیات و عرض و ناموس، اعتراض به بی‌عدالتی، مقاومت در مقابل ظالمان و بیدادگری آنان، دعوت به مبارزه با زورگویان و دشمنان تجاوزگر و ... از مفاهیم ابتدایی زندگی انسان‌ها بوده و هست؛ از این رو، «می‌توان دامنه ادبیات پایداری را به هر نوع ایستادگی و رویارویی انسان که در قالب شعر و نثر پدید می‌آید، گسترش داد» (آل بویه لنگرودی، ۱۳۸۹/۱۳۹۰: ۲) و بازتاب آن را «در تمام سنگ‌نوشته‌ها، نقاشی‌ها، دیوارنوشته‌ها و هر آنچه به دست بشر برای نشان دادن اعتراض به نابرابری و بی‌عدالتی‌های جامعه و در قالب مخالفت با آن و تلاش برای رفع این نابرابری‌ها به وجود آمده‌باشد» (چهره‌قانی، ۱۳۸۱: ۱۴) می‌توان دید و به تبع، انعکاس آن در ادبیات امری بدیهی می‌نماید.

در ادبیات فارسی نیز، از اشعار حماسی تا شعر مشروطه و ... مضامین پایداری در شعر شاعران تبلور پیدا کرده‌است؛ همچنین ادبیات گردی و دیوان شعرای گرد قدیم و معاصر مملو از اشعار، نوشته‌ها و نمونه‌هایی از حبّ وطن، مبارزه با تبعیض، مقاومت در برابر جباران و ... است که در زمرهٔ مصادیق ادبیات پایداری یا ادب مقاومت به شمار می‌آید؛ یعنی «مجموعه آثاری که در مورد زشتی‌ها و فجایع بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همهٔ حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی با زبانی ادیبانه سخن می‌گوید» (شکری، ۱۹۷۹: ۱۰-۱۱). جان‌مایهٔ این آثار، مبارزه با بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همهٔ حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ایستادگی در برابر جریان‌های ضد آزادی است (حسام‌پور، ۱۳۸۷: ۱۲۱)؛ البته لازم به ذکر است که در گذشته «مقاومت و پایداری به لحاظ فکری در ردیف معانی ده‌گانهٔ شعر نظیر مدح، هجاء، مرثیه و ... که قدما در شعر مطرح می‌کرده‌اند، وجود نداشته‌است» (شمیسا، ۱۳۷۶: ۳۶) و پذیرش این نوع از ادبیات و نامگذاری آن به نام ادبیات پایداری، به عنوان یک‌گونه و نوع، امری جدید و مربوط به زمان معاصر است. مصطفوی‌نیا به نقل از کاکایی، تاریخچهٔ ادبیات پایداری را به قرن بیستم و پس از دو جنگ جهانی اول و دوم بازمی‌گرداند و از شاعرانی همچون «آراگون» شاعر پایداری فرانسه (۱۹۸۲-۱۸۹۷م)، «لورکا» شاعر اسپانیایی (۱۹۳۶-۱۸۹۹م)، «سیمونوف» شاعر روسی (۱۸۷۳-۱۹۶۰م)، «پابلو نرودا» شاعر شیلیایی (۱۹۰۴-۱۹۷۲م) و «جیانگ نام» شاعر ویتنامی (۱۹۱۲-۱۹۸۰م) به عنوان شاعران مقاومت در دنیا نام می‌برد (مصطفوی‌نیا، توکلی و همکاران، ۱۳۸۹/۱۳۹۰: ۵۷۰-۵۷۱). ناگفته پیداست که سهم ادب مقاومت و سروده‌های مختلف پایداری برای سرزمین فلسطین اشغالی و ساکنان مظلوم آن محفوظ است. ادبیات پایداری با فلسطین و فلسطینیان و زندگی در رنج آنان گره خورده‌است. از سال ۱۹۴۸م که رژیم صهیونیستی کار ترور و قتل عام مردم بی‌گناه فلسطین را با هدف بیرون‌راندن آنان و

تثبیت موقعیت خویش شدت بخشید تا به امروز، ۷۱ سال از سابقه آوارگی این ملت ستمدیده می‌گذرد (بلاوی، صولتی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۱).

۱-۱- بیان مسئله

مسئله فلسطین و اشغال آن به وسیله اسرائیل از گذشته‌های دور همچون رنجی بی‌پایان، ذهن و زبان مسلمانان را به خود مشغول کرده‌است و همچنان ادامه دارد. در سال‌های اخیر، جنایت‌های رژیم صهیونیستی در حق کودکان فلسطینی با محاصره همه‌جانبه غزه و حملات پی‌درپی هوایی، زمینی و دریایی به این شهر افزایش یافته‌است (سرباز، علوی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۱-۱۰۲). تصاویر هر روزه کشته‌شدن جوانان و کودکان فلسطینی، آوارگی و زندگی سخت در اردوگاه‌های به دور از آسایش و در عین حال، مبارزه و مقاومت آنان در برابر دشمنان غاصب، ذهن جهانیان را با مقوله رنج فلسطینیان آشنا کرده و عامل سرودن اشعاری در وصف وقایع فلسطین به وسیله شاعران عرب و غیرعرب گردیده‌است و این تأثیرگذاری باعث شده‌است که «شعر مقاومت در سرزمین اشغالی با سرعت غیرقابل وصفی با رویدادهای جهان اسلام همراه و تکمیل‌کننده موضوع آن و بلکه جزئی از آن شود» (کنفانی، ۱۹۶۶: ۳۵). در میان موضوع و مضامین مختلف و متعدد مربوط به مقاومت فلسطین، سیمای غم‌زده کودکان فلسطینی، آنجا که با بمباران‌ها، شلیک‌های مستقیم و یا اسباب‌بازی، مظلومانه در خاک و خون می‌غلتنند و یا با جسارتی تمام‌عیار، سنگ به دست و با تمام توان، قدرت تانک و سربازان را به سخره می‌گیرند، خود حدیثی دیگر است که شاعران و نویسندگان را به سرودن شعر مقاومت وامی‌دارد. لطیف هلمت، یکی از این شاعران است که به دلیل زندگی در زمان حکومت بعث و رؤیت جنگ ده ساله (۱۹۶۱م تا ۱۹۷۰م) و پس از آن، در پیش گرفته‌شدن سیاست سرکوب، کشتن، زندانی کردن، تبعید دسته‌جمعی و ... گردها به وسیله دولت عراق (کوچرا، ۱۳۷۷: ۴۳۴) و درک فجایع دردناک بمباران شیمیایی حلبجه، نسل‌کشی گردها در کردستان عراق که با نام

«انفال» مشهور شده است و در آن «حدود پنج هزار روستا ویران، یک میلیون نفر آواره و بر اساس آمار وزارت شهیدان حکومت اقلیم ۱۸۰ هزار نفر به صورت دسته‌جمعی کشته شدند» (سجادی، ۱۳۹۶: ۱۳۴) و به عبارتی، لمس شرایطی مشابه فلسطین و فلسطینیان در سرزمین‌گردها، به درکی عمیق از شرایط ظلم و ستم روا داشته شده بر فلسطینیان و به‌ویژه کودکان مظلوم فلسطینی دست پیدا کرده و از این جهت تلاش کرده است تا در کتاب خود با نام «دیوانی مندالان» (دیوان کودکان)، از این درد و رنج به زبانی کودکانه سخن گوید و اشعار او آینه احساسات لطیف کودکان مظلومی شود که تمام حقوق انسانی‌شان پایمال شده است. پژوهش حاضر در پی آن است که به شیوه توصیفی-تحلیلی، سیمای اندوهگین کودکان فلسطینی را در دیوان مندالان هلمت از دو منظر ساختار و محتوا مورد بررسی قرار دهد و به سؤالات زیر پاسخ گوید:

- سیمای کودکان فلسطینی در شعر لطیف هلمت چگونه ترسیم شده است؟
- تناسب ساختار و محتوا در شعر کودکان فلسطینی لطیف هلمت چگونه است؟

۱-۲- پیشینه پژوهش

آثار مختلفی در رابطه با بعد مقاومت و پایداری فلسطین و فلسطینیان پدید آمده است از جمله: رسول بلاوی، سمیه صولتی و اعظم صادقیان نژاد (۱۳۹۲) در مقاله «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش»، نعیم عموری (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی مضامین پایداری در شعر اسد محمد قاسم»، عبدالعلی آل‌بویه لنگرودی (۱۳۸۹-۱۳۹۰) در مقاله «جلوه‌های پایداری در شعر ابوالقاسم شابی»، طیبه سیفی و اعظم شمس‌الدینی (۱۳۹۴) در مقاله «جلوه‌های پایداری در اشعار محمد العید»، رسول‌نیا و آقاجانی (۱۳۹۱) در مقاله «پایداری و ناپذیرایی در شعر محمود درویش و موسوی گرمارودی»، سیدمحمد رضی مصطفوی نیا، توکلی و همکاران

مقاله «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش» (۱۳۸۹-۹۰) در مقاله «مقاومت در شعر توفیق امین زیّاد»، بلاوی، صولتی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش».

بررسی انجام شده نشان می‌دهد علیرغم اینکه در مورد ادبیات پایداری در شعر شعرا مقالات فراوانی نوشته شده است، موضوع کودکان و سهم آنان در این ناراحتی و رنج‌ها چندان مورد توجه قرار نگرفته است و تنها مقاله مرتبط در این موضوع، مقاله آقای حسن سرباز، پیشوایی و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «درد و رنج کودکان فلسطینی در شعر محمود درویش» است؛ از سوی دیگر، با عنایت به اینکه لطیف هلمت شاعری عراقی (کرکوک) است، اشعارش مورد توجه محققان ایرانی قرار نگرفته است و هرچند او اشعاری درباره کودکان فلسطینی سروده و سیمای کودکان فلسطینی، یکی از موضوع‌های مطرح در دیوان مندالان (کودکان) اوست؛ اما تاکنون به آن پرداخته نشده است؛ به همین دلیل، نوشتار حاضر به بررسی سیمای غمزده کودکان فلسطینی در شعر لطیف هلمت اختصاص یافته است.

۱-۳- ضرورت پژوهش

ضرورت پژوهش در دیوان مندالان لطیف هلمت و علت انتخاب این شاعر را می‌توان در موارد زیر جست‌وجو کرد:

نخست، کودکان فلسطینی به‌عنوان افراد بی‌دفاع در سال‌های اخیر در جریان کشت و کشتارها و آوارگی و ... فلسطینیان، بیشتر از سایر افراد در معرض رنج و آسیب قرار گرفته‌اند و در عین حال، در زمینه ستیز با دشمنان، سیمایی قدرتمند از خود نشان داده‌اند و این موضوع، احساسات پاک انسانی را در شاعران و نویسندگان جهان برانگیخته و به تناسب آن، به سرودن شعر درباره رنج‌ها، دلاوری‌ها و یا هر دو موضوع کودکان فلسطینی پرداخته‌اند؛ از این رو، خوانش اشعار و درک شیوه نگرش شعرا به آنان موضوعی ارزشمند است.

دوم، لطیف هلمت از جمله شاعرانی است که به دلیل زندگی در شرایط سخت حکومت بعث، ارتباط درونی و عاطفی خوبی با کودکان محصور در رنج و اندوه فلسطینی برقرار کرده و توانسته است سیمای آنان را با اشعاری ساده برای کودکان سرزمین خود از دو منظر به تصویر بکشد؛ اول، بیان رنج کودکان و مظلومیت آنها در برابر ظلم ستمگران اسرائیلی و برانگیختن حس عاطفی جامعه نسبت به این جور و جفای نابرابر و دوم، تشجیع کودکان و جامعه به پایداری در برابر دشمنان و ظلم‌ستیزی. از آنجا که تاکنون کسی به این موضوع نپرداخته است، این بررسی و پژوهش در نوع خود می‌تواند کاری مفید و ارزشمند در راستای شناخت بهتر مخاطبان از شعر لطیف هلمت باشد که با ذهن خلاق، تحویل غنی و زبان هموار و انعطاف‌پذیر خود، بیانگر تازه‌ترین یافته‌ها و الهامات شعری است (کریم‌مجاور، ۱۳۹۵: ۲۲) و به موازات آن، عامل درک نحوه نگرش او به جهان پیرامون، به ویژه مسئله کودکان فلسطین باشد. (در منابع نیامده)

۲- بحث

نوشتار حاضر در آغاز به اختصار زندگی‌نامه شاعر و در مرحله بعد، مفاهیم مظلومیت و مقاومت کودکان فلسطینی را با ذکر مصداق مورد بحث و بررسی قرار خواهد داد.

۲-۱- زندگی‌نامه لطیف هلمت

لطیف محمود برزنجی، مشهور به لطیف هلمت از نسل نخست شاعران نوسرای کُردستان عراق و از هم‌نسلان شیرکو بی‌کس، عبدالله پشیو و رفیق صابر است که در سال ۱۹۴۷م در شهر کوچک «کفری» در نزدیکی «کرکوک» به دنیا آمده است. در سال ۱۹۶۹م نخستین شعر او در مجله «رزگاری» (رهایی) به چاپ رسید. سال ۱۹۷۰ مجموعه شعر کوچکی را با عنوان «خدا و شهر کوچک من» منتشر کرد که با توجه به نوگرایی ویژه، فرم و مضمون آن، هیاهوی بسیاری

به راه انداخت. در شعرهای این مجموعه، تأثیر خفیفی از سبک شعری شاعر نام‌آشنای عرب (آدونیس) به چشم می‌خورد. هلمت در اوایل دهه ۷۰ به همراه تنی چند از شاعران دیگر گرد، کانون شعری کفّری را بنیان گذاشت. وی در سال ۱۹۷۳، مجموعه شعر «آماده زایشی دوباره» را منتشر کرد که در آن نمادهای ملی، شرقی و اسلامی را به زیبایی به کار گرفته‌است. هلمت با انتشار این مجموعه، رفته‌رفته به سبک و زبان ویژه خود دست یافت و به عنوان یکی از شاعران توانای گرد در محافل ادبی پذیرفته شد و در سال ۱۹۷۷، مجموعه شعر «گیسوان آن دختر، سیاه‌چادر گرمسیر و سردسیر من است» از او به چاپ رسید (شکری‌پور، ۱۳۹۵: ۳۴).

لطیف هلمت در سال‌های فرمانروایی دیکتاتور خونخوار عراق، همه سختی‌ها را به جان خرید و هرگز ملت و میهن خود را ترک نکرد و همواره در کنار آنها ماند. وی از سال ۱۹۷۵ در زمینه ادبیات کودکان نیز به فعالیت پرداخت و آثار شایسته‌ای شامل شعر و داستان (دیوان مندالان و فلسطین، همواره میهن غسان کنفانی و ...) منتشر کرد که این کتاب‌ها در سال ۲۰۰۰ جایزه «ای‌پیک» سوئد را برای هلمت به ارمغان آورد. «برخی از آثار او در زمینه ادبیات کودکان عبارت‌اند از: زیباترین روستا، خوش‌صداترین پرنده، آشیانه‌ای دیگر، کودک و گنجشک و خر و پادشاه» (سجادی، ۱۳۹۶: ۱۵۶-۱۵۷).

عطا قهره‌داغی در مورد لطیف هلمت گفته‌است: «او در تاریخ ادبیات معاصر گردی فردی شاخص و یکی از شاعران پس از گوران است که در دهه‌های هفتاد، آثار ارزشمندی به شیوه نوین ادب معاصر گردی پدید آورده و در پیگیری شیوه نوین شعر کردی، جزو پیشروان زمان خود بوده‌است» (قهره‌داغی، ۲۰۰۰: ۱۳۷). منابع نیست

۲-۲- بررسی شعر هلمت

بررسی شعر لطیف هلمت در زمینه کودکان فلسطینی، ما را با دو چهره از کودکان این سرزمین تحت ستم و ناراستی روبه‌رو می‌سازد؛ چهره اول، کودک آواره تحت ظلم است که

رنج و آزار دشمن بی‌رحم را در سیمای رنج‌آلود او می‌توان مشاهده کرد و در چهرهٔ دوم، انبار باروتی است که از هر موقعیتی در راستای بیان دشمنی‌های خود با ستمکاران بهره می‌جوید و کلام و قلم و قدم او بوی خون و آتش و انتقام‌جویی می‌دهد. هلمت این دو تصویر را در خلال اشعاری ساده بیان می‌کند. در سطور آتی به ترتیب، نمونه‌هایی از هر دو چهره به انضمام ساختار کلام ارائه خواهد شد.

۲-۲-۱- چهرهٔ مظلومانهٔ کودک فلسطینی

این بخش از اشعار هلمت شامل موضوعاتی است از قبیل: «جنایت، ویرانگری و خفقان»، «درنده‌خویی و قتل کودکان»، «آوارگی و حبّ وطن» و «بمباران» که هر یک جداگانه، تصویری از رنج و سیمای رنجور کودکان فلسطینی است.

۲-۲-۱-۱- جنایت، ویرانگری و خفقان

لطیف هلمت با زبان شعر، تصویری کاملاً محسوس از فضای موجود فلسطین، ویرانگری و جنایت سربازان صهیونیستی ترسیم می‌کند. تصویر ارائه‌شده در قالب یک نقاشی و مکالمهٔ دو نفره بین معلم و شاگرد بیان می‌شود. شاعر، کارهای روزمرهٔ کودکان در مدرسه از جمله نقاشی و ترسیم محیط اطراف را به عنوان سوژه انتخاب می‌کند و با این ترفند، دنیای درونی کودک و ذهن ناآرام او را ترسیم می‌کند. وی در شعری با عنوان «نیگاری دی» (نقاشی روستا)، کودکی فلسطینی به نام غسان را به تصویر می‌کشد که در مدرسه از او خواسته‌شده تا تصویری از روستای خود بکشد و او طرحی از روستایی ویران و سوخته را بر روی کاغذ رقم می‌زند و وقتی معلم از او می‌پرسد که چرا روستایی سوخته را کشیده‌ای؟ با صدایی آرام و همراه با ترس در گوشی به معلم خود پاسخ می‌دهد:

ناخر ماموستا/ دیکه مان سووتا ... / بوو به که لاهه/ نهمه دیمه نی گوندی سووتاو ... / ناو و هه تاو و دار
و دیمه نی/ باخ و چیمه نی/ ون بووه له بن دوو که لی خهست و ژیر خوله میشدا ... (هلمت، ۱۳۹۳: ۲۰)
«روستای ما سوخته و ویران شده است و تمام زیبایی های آن، اعم از آب و خورشید و درخت و
مناظر آن در زیر دود غلیظ و خاکستر پنهان شده است».

لطیف هلمت برای نشان دادن ناامنی روانی کودک، دو نشانه در شعر می آورد؛ اول،
به آرامی پاسخ دادن کودک به معلم در بیان دلیل و چرایی تصویر روستا به صورت سوخته و
ویران شده و دوم، به کار بردن فعل های مجهول و عدم اشاره مستقیم به عملکرد ویرانگرانه
اشغالگران صهیونیست:

«روستای ما سوخت، ویران شد، درخت و باغ و چمن آن در زیر خاکستر پوشیده شد».

این نوع بیان، نشانه ترس از بیان واقعیات است. شاعر، ناگفته خویش را به بند آخر شعر
منتقل می کند؛ غسان، علیرغم عدم ارتکاب جرم و رعایت نوع سخن گفتن، باز در تصویر
پایانی، هنگام عصر به همراه معلم برای سپرده شدن به طناب دار برده می شوند:
دهمه و ئواره / ماموستایه ک و ئه و قوتاییه ی / نیگاری گوندی سووتاوی پی بوو / چند سه ربازی
دیزه ی زایونی دهمه و ئواره ... / نه ی بردن به ره و په تی سیداره ... (همان: ۲۰)

«هنگام مغربی، چند سرباز بدذات صهیونیستی، معلم و دانش آموزی که نقاشی روستای سوخته را
کشیده بود، با خود به پای دار اعدام می بردند».

قالب شعر به صورت شعر نو و نیمایی است که شاعر به تناسب، در بندهایی از شعر قافیه را
رعایت کرده است. زبان شعر متناسب با مخاطبان او در دیوان مندالان، یعنی کودکان، ساده و به
دور از واژه های پرطمطراق است و از قدس به صورت «قودسی پیروز» (قدس مقدس) به عنوان
نماد فلسطین نام برده می شود. آهنگ و وزن شعر، بحر متقارب اصلم است (فعلن فعولن) و
متناسب با فضای غمگین موضوع، شعر آهنگی آرام دارد.

۲-۱-۲-۲- درنده‌خویی و قتل کودکان

لطیف هلمت در شعر دیگری با عنوان «یاری مندالانی سده‌ی بیست و یه‌ک» (بازی کودکان سده‌ی بیست و یک) از طریق بازی و سرگرمی می‌خواهد بار دیگر کشتار و بی‌رحمی صهیونیست را نشان دهد. این سروده - که بیشتر یادآور بازی کلاغ‌پر کودکانه است - در شش بند و به صورت شعر سپید سروده شده‌است. تمام سروده، گفت‌وگویی است بین دو کودک و در آن شاعر از عناصر طبیعی شناخته‌شده برای کودکان استفاده کرده‌است. در پنج بند اول، کودک اول خبری را مطرح می‌کند و کودک دوم خبر را تکذیب می‌کند:

که‌رویشک کوتریکی خوارد / که‌رویشک کوتر ناخوات / چوله‌که‌یه‌ک ماریکی خوارد / چوله‌که
 مار ناخوات / کولاره‌یه‌ک شاریکی بوردومان کرد / کولاره بوردومان ناکات / پهره‌سیلکه باخچه‌یه‌کی
 ویران کرد / پهره‌سیلکه باخچه ویران ناکات / پهبووله‌یه‌ک لوتکه‌ی چیا‌یه‌کی خوارد / پهبووله چیا
 ناخوات (همان: ۲۸۳)

«خرگوش، کبوتری را خورد / خرگوش، کبوتر نمی‌خورد / گنجشک، ماری را خورد / گنجشک،
 مار نمی‌خورد / بادبادک، شهری را بمباران کرد / بادبادک، بمباران نمی‌کند / پرستو، باغچه‌ای را ویران
 کرد / پرستو، باغچه را ویران نمی‌کند / پروانه، قلّه‌کوهی را خورد / پروانه، کوه نمی‌خورد».
 اما برخلاف بندهای پیشین، در بند پایانی کودک دوم نیز، با کودک اول همراه شده به تأیید
 خبر مطرح شده می‌پردازد:

سهربازیکی زایونی مندالیکی به گوله کوشت / به مردویتیش خوین له زامه‌که‌ی دهرژی / سهربازی
 زایونی هه‌ر فیره پشتا و پشت / مندالی کوشتووه و هه‌میشه‌ش ده‌یکوژی (همان)

«سرباز صهیونیست کودکی را با گلوله کشت / و بعد از کشته‌شدن نیز هنوز از زخم‌هایش خون می‌چکید / سرباز صهیونیست همیشه عادت دارد نسل اندر نسل / کودک را کشته و همیشه هم می‌کشد».

شاعر در این شعر برای کودکان از موجودات شناخته‌شده‌ای همچون خرگوش، کبوتر، گنجشک، پروانه، پرستو - که همگی موجودات بی‌آزاری هستند - و وسیله بازی کودکانه، یعنی

بادبادک سخن به میان می‌آورد و از زبان کودک اول، اعمالی را به آنها نسبت می‌دهد که حقیقت نیست؛ به عنوان مثال، بمباران را به بادبادک نسبت می‌دهد و یا ویران کردن باغچه را به پرستو؛ اما این موارد به وسیله کودک دوم انکار می‌شود. توجه به لایه‌های معنایی این شعر نشان می‌دهد که لطیف هلمت با این نوع بیان، نخست صهیونیست‌ها را در کنار حیوانات قرار می‌دهد و دوم، با توصیف حیوانات بی‌آزار، سربازان صهیونیستی را در طرف مقابل، همچون حیواناتی درنده ترسیم می‌کند که پدر بر پدر، عادت به کشتن و خون‌ریختن دارند؛ همچنین در لایه پنهان‌تر معنایی سطور اولیه شعر به اعمالی از قبیل خورده شدن (کشته شدن)، بمباران، ویران شدن باغچه (سرزمین فلسطین) و خورده شدن کوه (تصرف بلندی‌ها و کوه‌های فلسطین) به وسیله اشغالگران اشاره شده است.

قلب شعر مذکور سپید است و شاعر از وزن هجایی استفاده کرده است که متناسب با بازی و تکرار شعر کودکان است؛ همچنین از تکرار واژگان - که کودکان در بازی بسیار از آن استفاده می‌کنند - بهره برده است. واژگان و اسامی ذکر شده در شعر، ساده و برای کودکان قابل شناسایی و درک است و از طبیعت پیرامون الهام گرفته شده است.

۲-۲-۱-۳- آوارگی و حب وطن

شعر «منالیکی ناواره» (کودک آواره)، یکی دیگر از اشعار کودکانه لطیف هلمت است که آوارگی و در عین حال، علاقه کودک فلسطینی به مام میهن را به تصویر می‌کشد. شعر حالتی روایت‌گونه دارد و با این کلمات شروع می‌شود: «منالیکی ناواره بوو له شاران» (کودکی آواره در شهرها بود) (هلمت، ۱۳۹۳: ۳۹). شاعر کودک آواره و شهر محل زندگی او را به صورت مجهول بیان می‌کند. عدم ذکر اسم کودک، علاوه بر اینکه حکایتگر مجهول‌الهویه بودن و خردسالی اوست که نتوانسته است نام خود را بیان کند، در شعر نماد تمام کودکان فلسطینی است؛ از سوی دیگر، آوارگی او با آوردن کلمه (شهرها) توصیف می‌شود که این

آوارگی را به مرز بی‌زمانی و بی‌مکانی می‌رساند؛ گویی هیچ امیدی به بازگشت و رهایی از آوارگی وجود ندارد.

بندهای دیگر شعر به توصیف گریه و زاری کودک اختصاص یافته‌است. کودکی که اطرافیان و مردم نمی‌توانند کاری برای او انجام دهند و این بار، فرشتگان و پریان آسمانی به سراغ او می‌آیند و او را با خود به هزاران شهر زیبا و حتی بهشت می‌برند؛ بهشتی پر از گل و عسل و ستارگان آبی و عروسک‌های زیبا و انواع میوه:

هینده گریا... هینده نالان/ ده‌وره‌یان دا مه‌لائیکه و پهری ئاسمان/ له گهل خویاندا بردیان / بو هه-
زاران شاری جوان جوان/ بو بهه‌شتی فراوان/ بهه‌شتی پر گول و هه‌نگوین/ بهه‌شتی پر نه‌ستیره‌ی
شین/ هه‌زار هه‌زار بووکه شووشه و/ شه‌کره سیو و هه‌ناری زیرینان دایه/ هه‌زار هه‌زار پفیلکی ره-
نگاوره‌نگ و/ میوه‌ی شیرینان دایه (همان)

اما کودک با وجود این همه نعمت و وسایل کودک‌فریب، باز بی‌وقفه همچون باران گریه می‌کند و با فریاد می‌گوید اینجا کجاست؟ من به سرزمینم برمی‌گردم:
گریا و گریا و فرمیسکی رشت وه‌کو باران/ هاواری کرد:/ ئیره کوییه؟ ئه‌رومه‌وه بو نیشتمان...!
(همان).

بند پایانی، دربرگیرنده مفهوم بنیادین شعر است. شاعر با بیانی دقیق از زبان کودک، دوستداری وطن را بر هر چیزی ترجیح می‌دهد و این همان، آموزش اساسی برای هر کودک است که حبّ وطن با جان و روان او درآمیزد و به‌هیچ عنوان از وجود او زدوده نشود.
شعر از نظر ساختار نو و نیمایی است و با تخیلی کودکانه به‌صورت روایی بیان شده‌است.
وزن شعر عروضی و در بحر رمل (فاعلاتن) و مشتقات آن است و با محتوا تناسب دارد.

۲-۲-۱-۴- بمباران

یکی دیگر از رنج‌های کودکان فلسطینی که امنیت جانی و روانی آنان را به مخاطره انداخته و سیمایی پر از ترس و ناامیدی را برای آنان رقم زده‌است، بمباران هواپیماهای اسرائیلی

است که لطیف هلمت این موضوع را در داستانی کوتاه با عنوان «یادنامه مندالیکی فهلهستینی له به پرووت» (یادنامه کودکی فلسطینی در بیروت) بیان کرده و به مصیبت‌های کودکان فلسطینی در میانه بمباران و آوارگی پرداخته است. شاعر روایتی غم‌انگیز از ماجرای بمباران دارد. کودک که یاسر نام دارد، از ترس بمباران خود را در چاله‌ای پنهان می‌کند و پس از رفتن هواپیما و اتمام بمباران بیرون می‌آید و با تکیه بر درختی می‌نشیند. پولی را که مادرش در قدس به او داده است، بیرون می‌آورد و با خود زمزمه می‌کند:

«این همان پولی است که مادرم به من داد تا دو قلم برای خودم و دوستم فاطمه بخرم. فاطمه جان کجایی؟ ببخش، اگر من این پول را بی‌تو خرج کردم. چه خوش روزگاری بود که با پول‌هایمان با هم چیزهای زیبا می‌خریدیم!» (هلمت، ۱۳۹۳: ۵۹).

جریان خیال برای لحظه‌ای قطع می‌شود. هواپیما دوباره برمی‌گردد و کودک خود را درون چاله می‌افکند؛ اما مرور خاطرات ادامه پیدا می‌کند:

«دوست من، فاطمه جان! ببخش اگر روزی در راه مدرسه دفتر تو را ورق زدم و برگه‌ای از آن پاره شد. من از کارم پشیمانم؛ ولی آه! چرا هواپیمای صهیونیست‌ها هزاران گناه انجام می‌دهد و پشیمان نمی‌شود؟ من از هواپیما بیزارم؛ چون دیوی سهمناک با دهانی پر از آتش مرگ است» (همان).

رؤیای کودکانه یاسر ناگاه رنگ مقاومت می‌گیرد:

«من از هواپیما نمی‌ترسم و بسیار شجاعم و مادرم و اهالی خیمه و پدرم هم اگر به ما سر بزنند، خواهند گفت که یاسر بزرگ و دلیر شده است و آنگاه من هم به جنگاوران فلسطینی خواهم پیوست و فدایی میهن خواهم شد و وقتی که فرمانده از من بپرسد که چه کیکی دوست داری؟ خواهم گفت...» (همان).

نیم‌گفته در دهانش باقی می‌ماند؛ چون هواپیما برگشته است. صدای مهیبی می‌آید و گرد و خاکی به پا می‌شود و کودک می‌خندد (شهید می‌شود) (همان).

در این داستان کوتاه، رؤیاهای کودکان به زیبایی بیان می‌شود و سیمای کودک فلسطینی در شکل واقعی آن - که همچون هر کودک دیگر - در بند خیالات است و با اندک مایه پول و

خاطره‌ای، برای خود دنیایی زیبا می‌آفریند، توصیف شده‌است. کودکی که در عین اسیر بودن در چنگال ظلم دشمنان، به نیکی و مهربانی می‌اندیشد و از رفتار نابهنجار عذرخواهی می‌کند و از اینکه دشمنان از کار نادرست هر روز خود ابراز پشیمانی نمی‌کنند، اظهار تعجب می‌کند؛ اما این شادمانی رؤیایپردازی با رفت و برگشت یک هواپیما، بمباران و صدای مهیب انفجار پایان می‌پذیرد. لطیف برای شهادت کودک از واژه مردن استفاده نمی‌کند؛ بلکه کلمه «خندید» را به کار می‌برد که گویی کنایه و لبخند تمسخرآمیزی به رفتار صهیونیست‌ها و بسیاری از کسانی است که در برابر این ظلم سکوت اختیار کرده‌اند.

۲-۲-۲- چهره مقاوم کودک فلسطینی

بخش دیگری از اشعار کودکانه لطیف هلمت به نشان‌دادن سیمای دلیر و مقاوم کودک فلسطینی در برابر سلطه و اشغالگری صهیونیست‌ها اختصاص یافته‌است. اولین شعری که در آغاز دیوان مندالان آورده شده‌است، به مسئله بیروت و فلسطین و قامت استوار کودکان آن دیار در برابر متجاوزان می‌پردازد. در این بخش، سه موضوع با مثال مورد بحث قرار می‌گیرد که عبارت‌اند از: انتقام‌جویی، مبارزه و مقاومت.

۲-۲-۲-۱- انتقام‌جویی

نخستین شعر دیوان مندالان (دیوان کودکان) لطیف هلمت، به انتقام‌جویی کودک فلسطینی آواره در بیروت از دشمنان اختصاص یافته‌است و عنوان آن «وانه توله» (درس انتقام) است. شاعر در این شعر هم، گفت‌وگویی میان معلم و دانش‌آموز ایجاد می‌کند که در آن، کودکی در بیروت از معلم خود درخواست می‌کند که چیزی به او بیاموزد و معلم می‌گوید چه چیزی؟ نقاشی، اعداد یا درست کردن بادبادک؟ (هلمت، ۱۳۹۳: ۱۹).

سیمایی که در بندهای بعدی شعر از کودک فلسطینی ترسیم می‌شود، سیمایی خشمگین و درونی پر از انتقام از دشمنان است. کودک دو آموزه را از معلم خود می‌خواهد؛ نخست اینکه به او یاد بدهد که چگونه با موی غرقه در خون کودکان فلسطینی طناب اعدام دشمنان را بیافد:

فیرم بکه که چون پرچی نوقمی خوینی / منالانی نهم شاره ... / کو که مه وهو لیبی بچنم / قه‌فی گوریسی قه‌ناره ... / بوئه‌وانه‌ی زه‌وی ده‌که‌ن / به‌گومی خوین و په‌زاره ... (همان)

«به من یاد بده چگونه با مو و گیسوی خون‌آلود کودکان شهر، طنابی بیافم تا با آن انسان‌هایی که زمین را به غرقاب خون و غم بدل می‌کنند، به دار بکشم».

و دوم اینکه:

فیرم بکه.. چون پیلای / گشت منالیکی کوژراوی / سه‌راپای جیهان و به‌یرووت / بو زوردار و داگیر که‌ران / بکه‌م به تاج و تابوت ...! (همان)

«به من یاد بده که چگونه کفش تمام کودکان شهید شده سراسر جهان و مخصوصاً بیروت را به تاج و تابوتی برای ظالمان و اشغالگران تبدیل کنم».

لطیف هلمت با تناقضی آشکار از زبان کودک فلسطینی، کفش کودکان مظلوم را برای ظالمان هم به تاج و هم به تابوت تبدیل می‌کند؛ نخست اینکه روزی فرا خواهد رسید که کودک فلسطینی از دشمنان انتقامی سخت بگیرد و آن وقت، ظالمان تحت امر مظلومان قرار گیرند و در پرده دوم، دشمنان لگدمال کودکانی خواهند شد که روزی آنها را تحت ستم قرار داده بودند.

قلب این سروده، نیمایی است و در آن بیشتر از اشعار پیشین، قافیه و وزن رعایت شده‌است. واژگان در این شعر آهنگی حماسی دارند که با مضمون انتقام سازگار است.

۲-۲-۲-۲- مبارزه

مبارزه علیه ظلم نیز از جمله مفاهیمی است که در شعر هلمت جلوه کرده است. شعر «کچیکی نازا» (دختری شجاع) از آن جمله است که مفهوم مبارزه را در قالب دختری شجاع به تصویر کشیده و از او سیمایی به یادماندنی در مبارزه با ستمگران به جای گذارده است. این شعر که جزو اشعار نو و نیمایی دیوان مندالان محسوب می‌شود، از شجاعت و دلاوری دختر فلسطینی سخن می‌گوید و این گونه می‌سراید:

بازنگیک / و جووتی گواره و / تفه‌نگیکیان / دا ... به کچی فه‌له‌ستینی / کچه دلسوزی نیشتمان /
بازنگه که و جووته گواره که شکان / تفه‌نگه که شی کرده‌شان ... / دهس له سهر پیتکه‌ی تفه‌نگا / له جه -
رگه‌ی شهوی جه‌نگا / به خوینی خوی خاکی فه‌له‌ستینی گهش کرد / ناوی خویشی له ناو لیسته نه‌مره
کاندا / نه‌خش کرد ... / منیش نه‌م شیعره‌م پیشکه‌ش کرد ... (همان: ۲۹)

«النگویی و یک جفت گوشواره و تفنگی را به دختر فلسطینی دادند و آن دختر دلسوز میهن، النگو و گوشواره را شکست، تفنگ را برداشت و به صف مبارزان پیوست و با خون خود خاک فلسطین را آباد و نامش را در زمره شهیدان ثبت کرد و من هم این شعر را به او تقدیم کردم».

این شعر که به وزن عروضی مستفعلن، یعنی بحر رجز سروده شده است، با آهنگ مبارزه و هیجان‌های میدان جنگ ارتباطی تنگاتنگ دارد؛ همچنین شاعر به زیبایی از واژگانی متناسب با دنیای دختران استفاده کرده است و با سرودن این شعر می‌خواهد به مخاطبان این پیغام را بدهد که تنها پسران نیستند که در فلسطین به مبارزه می‌پردازند، دختران نیز در این راه از بازی‌های کودکان گذشته و پایه‌پای مردان در میدان جنگ با دشمنان حضوری چشمگیر دارند.

۲-۲-۳- مقاومت

اوج علاقه و اشتیاق هلمت به مسئله فلسطین و فلسطینیان در شعر «فه‌له‌ستین بناسن» (فلسطین را بشناسید) خودنمایی می‌کند. وی این شعر طولانی و یازده بیتی را در توصیف سرزمین فلسطین سروده و جزو اشعار پر محتوا و منسجم دیوان مندالان هلمت است. این شعر

سرودی است که شاعر برای کودکان فلسطینی و از زبان آنها سروده است تا به تکرار بخوانند و ضمن بیان دردهای فلسطین، از آینده روشن آن سرزمین اهورایی سخن به میان آورند:

من ناوم فهله ستینه	ئاو و گلم خونینه
ولاتیکی شیرینم	خواهن میژووی دیرینم
زایونی و داگیرکه ران	زوردارانی گشت جهان
هموو که وتنه ورته ورت	له دژی من یه کیان گرت
هاتن وه کو درنده	کوشتیان منال و خه نده:
سوتان دیبان ده وهن و دار	ویرانیان کرد گوند و شار
به ناپاکی و به گزی	خوری ئاسومیان دزی
به لام گه لی فهله ستین	گشت به جاری راپه رین
بوون به هه زاران نه شته ر	بونو او جهه رگی داگیر که ر
گه رچی ئیستام تاریکه	روژی نویم زور نزیکه
من ناوم فهله ستینه	ئاو و گلم خونینه

(همان: ۱۲۸)

«نام من فلسطین و آب و گلم خونی است / سرزمینی زیبا با تاریخی کهنم / صهیونیست‌ها و ظالمان سراسر دنیا / با هم علیه من متحد شدند، آمدند و مثل درندگان کودک و خنده را کشتند / درختان را سوزاندند و شهر و روستا را ویران کردند / با حيله گری خورشید [شادمانی‌هایم] را دزدیدند / اما فلسطینیان با هم در برابر ظلم ایستادند و هزاران نیشتر شدند در قلب اشغالگران / اگرچه اکنون روزگارم سیاه است؛ اما روزهای پیروزی نزدیک است / نام من فلسطین و آب و گلم خونی است.»

در این شعر، کودک فلسطینی و خنده او به وسیله دشمنان کشته می‌شود و سیمایی غمگین دارد؛ اما آهنگ شعر حماسی است. شاعر از بحر مضارع اخرب، یعنی مستفعلن فعولن استفاده کرده است که با مفهوم شعر تناسب دارد. واژگان شعر ساده و متناسب با فهم کودکان است.

۳- نتیجه‌گیری

مهم‌ترین نتایج این پژوهش عبارت‌اند از:

۱- برخلاف سایر شعرای گُرد که چندان به مسئله فلسطین توجهی نشان نداده‌اند، لطیف هلمت در این راستا گام برداشته و به بیان درد و رنج کودکان فلسطینی به‌عنوان یک مسئله انسانی پرداخته‌است.

۲- سیمای کودکان فلسطینی در شعر لطیف هلمت دوسویه است؛ به عبارتی دیگر، ما در دیوان او با دو چهره از کودکان فلسطینی روبه‌رو هستیم؛ نخست، چهره و سیمای مظلومانه آنان که دائم با رنج و آسیب، خفقان، ویرانی، آوارگی، بمباران و کشته‌شدن روبه‌رو هستند و فریادری نیست و دوم، سیمای مبارز و مقاوم کودکان فلسطینی که در این موضوع، رخسار خشمگین و انتقام‌جویانه آنها را به‌وضوح می‌توان مشاهده کرد.

۳- اشعار و یک داستان ذکر شده در دیوان مندالان لطیف هلمت، ساختاری ساده و به‌دوراز پیچیدگی‌های ادبی دارند و شاعر بر اساس دنیای مخاطبان خویش تلاش کرده‌است که از به کار بردن تشبیه و استعاره‌های دور از ذهن و استفاده از واژگان پیچیده دوری گزیند تا ارتباط بهتری با مخاطب برقرار کند که در این امر موفق عمل کرده‌است.

۴- از لحاظ وزن و آهنگ کلام، لطیف هلمت توانسته‌است به خوبی وزن موسیقایی را با محتوا هماهنگ سازد. وی در زمان نشان‌دادن سیمای مظلومانه کودکان فلسطینی از وزن‌های نرم و آرام همچون بحرهای متقارب و رمل استفاده می‌کند و برای نشان‌دادن قدرت مبارزه و استقامت آنها از بحر رجز - که آهنگی حماسی دارد - و وزن هجایی با ریتم تند بهره برده می‌برد.

۵- هلمت در سروده‌های خود از دختران سرزمین فلسطین هم غافل نمانده‌است و در شعری زیبا، دختر فلسطینی را در قاب جنگاوری تصویر می‌کند که رفاه و خوشی‌های زندگی را رها کرده و در راه وطن به شهادت می‌رسد و شاعر در آخر، شعر خود را به او تقدیم می‌کند.

۶- لطیف هلمت در اشعار مربوط به کودکان فلسطینی بیشتر از شیوه روایت و یکی از اجزای روایت، یعنی گفت‌وگوی بین افراد و شخصیت‌های دخیل در ماجرا بهره می‌گیرد و حتی در متنی هم که به صورت نثر هست، از شیوه مونولوگ بهره می‌جوید که شخصیت داستان با خودش به درد دل و مرور خاطرات می‌پردازد و این امر باعث می‌شود که به صورت غیرمستقیم و ساده و به عبارت دقیق‌تر، با استفاده از فضای داستانی - که برای کودک آشنا و قابل فهم تر است - مطالبی را به مخاطب خود، یعنی کودکان منتقل کند.

۷- شاعر برای بیان مقاصد خود و به خصوص نشان دادن چهره کریه صهیونیست‌ها از تضادها کمک می‌گیرد؛ به این معنا که از عناصر طبیعی بی‌آزار همچون پروانه و کبوتر و بادبادک استفاده می‌کند و کارهای ظالمانه صهیونیست‌ها را به آنها نسبت می‌دهد تا در ذهن مخاطب مورد قبول قرار نگیرد و به نقطه مقابل و متضاد آن، یعنی صهیونیست‌ها متوجه شود.

منابع

- آلبویه لنگرودی، عبدالعلی. (۱۳۹۰/۱۳۸۹). «جلوه‌های پایداری در شعر ابوالقاسم شابی». چاپ شده در نشریه ادبیات پایداری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. س ۲، ش ۳ (پاییز) و ش ۴ (بهار)، صص ۱-۲۷.
- بلاوی، رسول؛ صولتی، سمیه؛ صادقیان‌نژاد، اعظم. (۱۳۹۲). «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش». چاپ شده در دو فصلنامه علمی پژوهشی نقد ادب معاصر عربی. س ۳، صص ۲۵-۵۶.
- چهره‌قانی، رضا. (۱۳۸۱). «نقد و بررسی ادبیات پایداری در شعر پارسی‌گویان افغان». رساله کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.

- حسام‌پور، سعید. (۱۳۸۷). **سهم ادبیات پایداری در کتاب‌های درسی**. تهران: بنیاد حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدّس.
- رشید، هارون‌هاشم. (۱۹۶۵م). **الشعر المقاتل فی الأرض المحتله**. بیروت: المكتبة العصریه.
- سجادی، بختیار. (۱۳۹۶). «**لیکدانه‌وه شیوازناسانه قوتابخانه‌کانی روانگه و کفری: به سه‌رنجدان له شیعی شیرکو بیکه‌س و له تیف هه‌لمه‌ت**». چاپ‌شده در پژوهشنامه ادبیات کردی. س ۳، ش ۴ (پاییز و زمستان)، صص ۱۳۱-۱۷۲.
- سرباز، حسن؛ پیشوایی‌علوی، محسن؛ صولتی، سمیه. (۱۳۹۵). «**درد و رنج کودکان فلسطینی در شعر محمود درویش**». چاپ‌شده در نشریه ادبیات پایداری. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. س ۸، ش ۱۴ (بهار و تابستان)، صص ۹۹-۱۲۲.
- شکری، غالی. (۱۹۷۹م). **ادب المقاومة**. بیروت: دارالآفاق الجدیده.
- عموری، نعیم؛ احمدزاده، سمیرا. (۱۳۹۴). «**بررسی مضامین پایداری در شعر اسد محمدقاسم**». چاپ‌شده در فصلنامه لسان مبین (پژوهش ادب عربی). س ۷ (دوره جدید)، ش ۲۱ (پاییز)، صص ۹۱-۱۰۹.
- قره‌داغی، عطا. (۲۰۰۰). **گهران به دواى ناسنامه‌دا**. سلیمانی: سه‌رده‌م.
- کاکائی، عبدالجبار. (۱۳۸۰). **بررسی تطبیقی موضوعات تطبیقی در شعر ایران و جهان**. تهران: پالیزیان.
- کنفانی، غسان. (۱۹۶۶م). **ادب المقاومة فی الفلستین المحتله**. بیروت: دارالطلیعه.
- کوچرا، کریس. (۱۳۹۵). **جنبش ملی کرد**. ترجمه ابراهیم یونسی. چاپ دوم. تهران: نگاه.
- گورستان گل‌ها**. (۱۳۹۵). ترجمه مختار شکری‌پور. تهران، نشر ثالث.

گیسوانت، سیه چادر گرمسیر و سردسیر من است. (۱۳۹۵). ترجمه رضا کریم مجاور. تهران: نشر چشمه.

مصطفوی‌نیا، سید محمدرضی؛ توکلی، محمودرضا؛ ابراهیمی، قاسم. (۱۳۸۹-۱۳۹۰). «مقاومت در شعر توفیق امین زیاد». چاپ شده در نشریه ادبیات پایداری. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. س ۲، ش ۳ و ۴ (پاییز و بهار)، صص ۵۶۵-۵۸۸.

هلمت، لطیف. (۱۳۹۳). دیوان اشعار مندالان. کرج: انتشارات مانگ.

